

ΝΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 5.

ΤΟΜΟΣ Β'.

22 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1892.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΥΣΙΩΔΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

(A. BRUNETIÈRE).

A'.

Ἡ διὰ μιᾶς λέξεως ἔκφρασίς ἡ συνόλισις τοῦ ούσιώδους χαρακτῆρος φιλολογίας καὶ τοσοῦτον εὐρείας, τοσοῦτον πλουσίας πρὸ πάντων δὲ τοσοῦτον ποικιλής, ὅσον ἡ γαλλική, θ' ἀπετέλει ἀναμφιβόλως τολμηρὸν καὶ ἀδύνετον ἐπιχείρησιν, πτις ἀπ' ἀρχῆς φαίνεται καταδεικασμένη εἰς ἀχροτρίαν. Ὁποῖαν πρόγματι νόδύνατο τις νὰ εὔρῃ σχέσιν μυθιστορήματος τῆς Στρογγύλης Τραπέζης (Table ronde) ὡς τὸ Chevalier αἱ Lion τοῦ Crestien de Troyes π. χ. πρὸς τὸν «Σιδηρουργὸν» (le Maître de Forges) ἢ τὸ Doitillon le dire? ἢ πρὸς ἄλλο τι κωμειδύλλιον τοῦ Εὐγενίου Λαμπίτη (Eugène Labiche) ἢ τοῦ Ἐδμόνδου Γκονδινέτη (Edmond Gondinet). Τὰ πάντα διαφέρουσιν ἐν αὐτοῖς μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς γάλωδότης, πολλῷ δὲ περισσότερον οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ ἀπ' ἄλληλων διαφέρουσι, ἵνα μὴ εἰπωμέν τι καὶ περὶ τοῦ χρόνου καὶ τόπου. Ἀν δημοσίευσι τὸ πρόσχημα καθορισμοῦ τοῦ ούσιώδους αὐτῆς χαρακτῆρος ἀρχηταὶ τις ἀπαλειφῶν οὕτως ἀπὸ τῆς ιστορίας φιλολογίας τινὸς πᾶν ὅ, τι ποικιλν ταύτην κατέστησε, τι ἐκ ταύτης θ' ἀπομεινή; Ὁποῖον ἀσήμαντον ὑπόλοιπον; Τί φιλολογικὸν ἐκ ταύτης ὑπολειφθήσεται, ἢ τι ιστορικὸν μόνον; Ἡμεῖς δέ, ἀπὸ ἀναλύσεως εἰς ἀνάλυσιν χωροῦντας, τι ἐπὶ τέλους θὰ κατορθώσωμεν, εἰ μὴ ἀπολεπτύνομεν μέχρις ἀεροποιήσεως, οὕτως εἰπεῖν, τὴν αὐτοκαλούμενην ὑλὴν τῶν ἡμετέρων παρατηρήσεων;

Ἡ εἰς τὴν ἀντίρρησιν ταύτην ἀπάντησις εἶνε εὐχερόν. Ἀν μὴ εἶνε ἀπολύτως ἀληθές—διαρκοῦς καὶ μαθηματικῆς μάλιστα ἀληθείας, ἡ ἀκριβεία τῆς δοπίας νὰ δύναται νὰ ἔξελεγχθῇ ἐν πάσῃ περιστά-

σει—ὅτι εύρεια τις φιλολογία ἀποτελεῖ τὴν ἀγμοδίαν ἔκφρασιν τῆς μεγαλοφύΐας φυλῆς τινος, ἢ δὲ ιστορία αὐτῆς τὴν πιστὴν σύνοψιν τῆς ιστορίας ὀλοκλήρου πολιτισμοῦ, τὸ ἐγαντίον εἶνε ἀναμφιβόλως πολλῷ διλγάτερον ἀληθές· ὅποιανδήποδε δὲ διαφορὰν καν πόνυνθισαν χρονικὰ διαδείματα ἔξακοσίων ἢ ἐπακοδίων ἐτῶν νὰ προκαλέσωσι μεταξὺ ραψῳδοῦ (trouvére) τοῦ IB' αἰδηνος καὶ συγχρόνου ποιητοῦ κωμειδιών τῆς τρίτης δημοκρατίας, θὰ ὑπάρχῃ δημος ποιά τις σχέσις αὐτῶν πρὸς ἄλληλους. Δὲν ἐπιτρέπεται ἄρα γε νὰ προσθέσωμεν ὅτι, ἐν μηδὲ Εὐρώπῃ, ὅπου ἀπὸ χιλιάδος μόνον ἐτῶν τοσαῦται φυλαὶ συνανεμίγησαν καὶ συνεχωνεύθησαν καὶ τοσαῦται συνθῆκαι συνήφθησαν καὶ διεσπάθησαν, ἀν αἱ μεγάλαι ιστορικαὶ ἑθνικότητες ἔλαβον συνειδησιν ἐαυτῶν ἐντὸς τῶν ιδίων μεθορίων, ἀριδηλότερον δημος ἐαυτάς ἐγνώρισαν διὰ τῆς ιδίας φιλολογίας; Δὲν θὰ ὑπῆρχε ποσῶς Ἰταλία ἀν μὴ ὑπῆρχε τι τὸ κοινὸν μεταξὺ Δάντου καὶ Ἀλφέρου, ὃν τρόπον δὲν θὰ ὑπῆρχε Γερμανία, ἀν μὴ ἐν τῇ καθοδίᾳ παντὸς Γερμανοῦ ἐνυπῆρχε τι ὡς καὶ σήμερον ἔτι ἐκ τοῦ Λουθήρου. Ἐκεῖνο δημος τὸ δόπιον καθορίζει τὸ ζήτημα καὶ ἐκεῖνο τὸ δόπιον νομιμοποιεῖ ἐπὶ τέλους τὴν διερεύνουσιν τοῦ ούσιώδους χαρακτῆρος φιλολογίας τινὸς εἶναι αἱ πραγματικαὶ συνέπειαι, αἴτινες φαίνονται προκύπτουσαι ἐκ ταύτης, εἶνε τὸ φῶς, ὅπερ ὁ χαρακτῆρος οὗτος, καθορισθεὶς ἀπαξ, διαχέει κατά τινα τρόπον εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ιστορίας φιλολογίας τινὸς, εἶνε ἐκεῖνο ἐπὶ τέλους, ὅπερ διδάσκει ἡμᾶς τὴν διαδοκίκην σύνθεσιν τῶν «ἐθνικῶν ψυχῶν».

Ὑποθέσωμεν π. χ. ὅτι ὁ ούσιώδης χαρακτῆρος τῆς ιταλικῆς φιλολογίας εἶνε καὶ λιτερατορικός, ὅτι δηλ. δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν αὐτὴν καὶ λιτέρατην ἡ φιλολογίαν. Ο μόνος οὗτος χαρακτῆρος διακρίνει αὐτὴν, ἀποχωρίζει αὐτὴν πάραυτα πασῶν τῶν εὐρειῶν νεωτέρων φιλολογιῶν τῆς γαλλικῆς ὡς καὶ τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς ὡς καὶ τῆς ισπανικῆς — ἐν αἷς ἀναμφιβόλως ἀφθονοῦσι τὰ καλ-

λιτεγνικά ἔργα, ὅπου ὅμως δὲ λιγιστα θὰ εὔροπτε κυρίως καλλιτεχνικά ἔργα σκοπίμως καὶ προεσκεψμένως καταρτισθέντα, ὁ ποιητής τῶν δποίων νὰ μὴ ἀπεσκόπησε κατὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτῶν ὡς ὁ Ἀριστος ἢ ὁ Τάσος εἰς τὴν ἐπιδίωξιν ποιητικῆς ιδιοτροπίας ἢ τὴν πραγμάτωσιν ὄνειρου καλλονῆς. Ἐν τῇ σημειώσει τοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος εὔρονται περικεκαλυμμέναι αἱ λανθάνουσαι σχέσεις, ἃς δεῖποτε ὡς γνωστὸν ἔσχεν ἢ ιταλικὴ φιλολογία πρὸς τὰς ἀλλας τέχνας καὶ ἴδιᾳ πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἢ μουσικὴν. Οἱ Ὀρκάνιας (Orcagna) ἀναφαίνεται ἐν τῷ ποιήματι τοῦ Δάντου, ὅπαν δὲ ἀναγινώσκωμεν τὴν Ἱερούσαλην ἢ τὸν Ἀγίνταν δὲν νομίζομεν πράγματι, ὅτι παριστάμεθα ἐν τῇ μεταμορφώσει τῆς ἐποποίας εἰς μέγα μελόδραμα; ἐντεῦθεν ἐπίσης ἔξηγεῖται τὸ γόνητρον, ὅπερ ἡ αὐτὴ φιλολογία ἔξησκησεν ἐπὶ τῆς φαντασίας τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ Ἰταλοὶ εἰσὶν ἑκεῖνοι, οἵτινες ἐπρομήθευσαν εἰς τοὺς συγχρόνους Φραγκίσκου τοῦ Α' καὶ Ἐρρίκου τοῦ Β'. Γάλλοις καὶ εἰς τοὺς "Ἀγγλους τῆς ἐποχῆς Ἐρρίκου τοῦ Η". καὶ τῆς Ἐλισάβετ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς περὶ καλλιτεχνίας αἰδοθίσεως αὐτῶν· ἀν δὲ ἡ ἰδέα τῆς κυρίας καὶ ἐμφύτου δυνάμεως τῆς ἔξωτερηκῆς μορφῆς δὲν ἀποτελεῖ ὀλόκληρον τὴν Ἀναγεννήσin, δὲν ἀποτελεῖ ὅμως ἀλλως τὸ σπουδαιότερον θεωρίας μέρος τῆς Ἀναγεννήσεως ταύτης; Ἀλλὰ τὶς δὲν ἀνακαλύπτει εἰσέτι τὴν σχέσιν τῆς περὶ φιλολογίας, καθαρῶς καλλιτεχνίδος, ταύτης ἰδέας πρὸς ἑκεῖνο, ὅπερ οἱ Ἰταλοὶ ἀπεκάλεσαν ἥδη, διὰ τοῦ δύναματος Virtù, (καλλιτεχνικὸν τάλαντον), ὅπερ δὲν εἶναι ἡ ἀρετὴ, ὅπερ δὲ δύναται πολλάκις νὰ εἶναι τὸ ἐναντίον τῆς ἀρετῆς καὶ ὅπερ εἶναι ὡς φυσιολόγος ἢ κριτικὸς θὰ ἔλεγε τὸ γένος, οἵτινος ἡ ἰδιότης τοῦ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ εἰδίκου (virtuosié) δὲν εἶναι εἰ μὴ ἰδιαίτερον τι εἰδος; τὶς δὲν παρατηρεῖ κατὰ δυνέπειαν τὸ πῶς καὶ διὰ τίνων γειτνιαζουσῶν δόδων ὁ ὄρισμὸς τοῦ οὐσιώδους χαρακτῆρος τῆς φιλολογίας ἀδυνασθήτως ἡμᾶς εἰδάται εἰς τὴν γνῶσιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ιταλικοῦ χαρακτῆρος:

Λάθωμεν ἔτερον παράδειγμα καὶ εἴπωμεν ὅτι ὁ οὐσιώδης χαρακτήρος τῆς ισπανικῆς φιλολογίας εἶναι ἡ ἰδιότης αὐτῆς ὡς φιλολογίας ἢ ποίησις. Δὲν εἶναι ἀληθές ὅτι ὀλόκληρος ἡ ισπανία αὐτῆς καταγάζεται ὑπὸ τῆς ἰδιότητος ταύτης ὥσει ὑπὸ λάμψεως φωτός. "Ἔχοντες ὑπὸ" ὅψει τὰ ἐπικὰ ἄσματα τῆς συλλογῆς Romacero, μυθιστορίας τυχοδιωτικῶν κατορθωμάτων τοῦ τύπου τῆς Ἀγάδεως ἢ τῆς Ἀρτέμιδος τοῦ Montemayor δράματα τοῦ Calderon καὶ τοῦ Lope de Vega, ὡς τὸ le Médecin de son honneur ἢ Mudarrà le Batârd, μυθικὰς πραγματείας, ἃς μυθιστορήματα, δολοπλόκον ἔχοντα ἢ φραδιούργον τὸν πρωταρχαῖον (picaresques), ὡς τὸ Je Château de l'âme ἢ Lazarille de Tormes, ἀνακαλύπτομεν τὸν δεσμόν, ὅστις συνδέει πρὸς ἄλληλα πάντα τὰ τοσοῦτον ποικίλα ταῦτα ἔργα, τὸν συγγενικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα, τὸ κληρονομικὸν χαρακτηριστικόν, ὅπερ μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀρχικῆς αὐτῶν κοινότητος, τὸ καστιλλιανὸν τοῦτο ζήτημα τιμῆς (punto d'honneur) ἢ ὑπερβολὴ τοῦ δποίου, ὅτε μὲν μέχρις ὕψους, ὅτε δὲ μέχρι γραφικότητος χωροῦσα, ἀδιαφόρως σχεδὸν βαίνει μέχρι τῶν ἀκροτάτων σημείων τῆς ἀφοισιώσεως καὶ

τῆς μωρίας. Ἐν τῇ ἡμετέρᾳ νεωτέρᾳ Εὐρώπῃ τῇ πολιτικῇ δύμα καὶ βιομηχανικῇ, τῇ κερδοσκοπικῇ καὶ θετικόφρονι ἀν μὴ ἀπωλέσαμεν εἰσέτι καθ' ὀλοκλήρωσιν τὴν ἰδέαν τοῦ ιπποτικοῦ, τοῦτο ὀφείλομεν εἰς τὴν ισπανικὴν φιλολογίαν· εὐχερῶς δὲ ἀποδείκνυται ὅτι, ἑκείνη, ἡτὶς διέσδωσεν ἡμῖν ἐκ τοῦ πνεύτου μεσαίωνος πᾶν διπλανόν, τὸ ποτικόν νὰ ἐπιζήσῃ, εἶναι ἡ φιλολογία αὕτη. Οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ μετὰ πειστικότητος νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἀνωθελής εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωσις τούτου—ἀνωθελής δὲ λέγω πρὸς ἀκριβεστάταν γνῶσιν, πρὸς ἀκεραιοτέραν κατανόσιν τῆς ισπανικῆς φιλολογίας, τοῦ ιστορικοῦ προσθόπου, διπλανόν, διεδραμάτισε καὶ τῆς μεγαλοφύτας τῆς Ισπανίας αὐτῆς.

Δυσχερέστερος ἀποβαίνει ὁ καθορισμὸς τοῦ οὐσιώδους χαρακτῆρος τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, οὐχὶ διότι ἡ ἑθνικὴ ἡμῶν φιλολογία εἶναι καθ' ἑαυτὴν πρωτεύοντα τέρας ἀλλως ἡ πλουσιωτέρα ἐν γένει εἰς μεγάλα ἔργα καὶ μεγάλους ἀνδρας. Τολμηρότερα ἀξιωσίς ταύτης δὲν θὰ ὑπῆρχε, διότι ἀν οἱ Ισπανοὶ στερῶνται Μολιέρου ἢ οἱ "Ἀγγλοι Βολταίδου καὶ ἡμεῖς δύμας στερούμεθα ἐν τῷ μέρει Σερβάντου καὶ Σαιξπίρου. Ἄλλα ἡ γαλλικὴ φιλολογία εἶναι ἀναμφίβολως ἡ πλουσιωτέρα ἡ δύγκωδεστέρα, ἵνα μὴ εἰπωμεν ἡ γονιμωτέρα πασῶν τῶν νεωτέρων φιλολογικῶν τοῦτο συμβαίνει διότι ἡ γαλλικὴ φιλολογία εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν διότι οὔτε ὁ Δάντης ἐν Ιταλίᾳ σύντετε ο Τσάρος ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπέκρυψε ἑκεῖνο τὸ δποῖον ὀφειλοντὸν ὁ εἰς εἰστοὺς ἡμετέρους Τρουβαδούρους (troubadours) καὶ ὁ ἔτερος εἰς τοὺς ἀναγεννήσιους συγγραφεῖς τῶν ἀρχαίων ἡμῶν ἐμμέτρων μύθων (fabliaux). Ἄλλα μήπως δὲν εἶναι ταύτοχρόνως καὶ ἡ εὐεργετικωτέρα πασῶν τῶν νεωτέρων φιλολογιῶν, ἡ ἀλλως ἡ ἐλκυστικωτέρα, ἡτὶς δεῖποτε, ὀτιδύποτε καν περὶ ταύτης λεχθῆ, ὑπῆρχεν ἡ μᾶλλον ἀξιοπερίεργος τῶν ἔνων φιλολογιῶν, ἡτὶς εἶναι ἡ ἀθόνωτερον ἐξ αὐτῶν ἐμπνευσθεῖσα καὶ ἡτὶς ἐπ' ἐλάχιστον ἐδίστασε νὰ μετατρέψῃ αὐτάς δι' ἑαυτὴν εἰς αἷμα καὶ τροφήν; Ὁ Ροντάρδ (Ronsard) εἶναι σχεδὸν ιταλὸς ποιητής, ὁ δὲ Κορνίλλιος, μετὰ χαρακτηριστικῶν Νορμανδοῦ εἶναι σχεδὸν ισπανὸς τραγικός, διότι ἀν μὴ ἐνεπνεύσθη ἐκ τοῦ Καλδερόν (Calderon) καὶ τοῦ Λόπ-δε Βέγα, (Lope-de Vega) ἐνεπνεύσθη ὅμως ἐκ τοῦ Σενέκα ἢ τοῦ Λουκανοῦ, (Lucanu) οἵτινες ἀμφότεροι ἐκ Κορδούνης κατάγοντο. "Ἔχομεν ἐπίσης πεζογράφους ὡς τὸν Διδερό (Diderot,) περὶ ὃν ἀπὸ αἰλόνος καὶ ἐπέκεινα συζητεῖται ἀν εἶναι γερμανικῶτεροι ἢ φραγκικῶτεροι τῶν ἡμετέρων Καμπανῶν. Ἐν τούτοις, ἀν μὴ ἐπιστήσωμεν τὴν ἡμετέραν προσοχήν, θὰ ἴδωμεν πάραυτα ν' ἀναγινώσκωνται ἐν Παρισίοις ρῶσοι μόνοι μυθιστοριγράφοι, οἱ Γοντσαρώφ, ἢ οἱ Σερδρίν, ὃν τρόπον δὲν θὰ βλέπωμεν παιζόμενα ἢ μελοδράματα, καθαρῶς σκανδινανοῦκά: ὡς τὸν Ἀγρίαν νῆσσαν (le Canard sanvage) ἢ τὴν Δέσποιναν τῆς θαλάσσης (Dame de la mer) . . . Προσθέσθωμεν ὅτι ἡ γαλλικὴ φιλολογία, διεθνής ἢ κοδμοπολῆτις ὑπὸ τῶν ἔννοιαν ταύτην, φέρει τὸν χαρακτῆρα τοῦτον καὶ ὑπὸ τῶν ἔξιντος ἔτι ἐποχῶν, ὅτι οὐδεμία ἀλληλεύματα τῆς τιμῆς τοῦ ὅπιου, οὐτε έφειλκυστάτω, οὐτε οὐδεμία εἰπεῖν, ἐφ' ἑα-

τὴν πλειόνας ξένους : Ἰταλούς ἀπὸ τοῦ Βρουνέττου Δατίνη, (Brunetto Latini), τοῦ διδασκάλου τοῦ Δάντου μέχρι τοῦ Γκαλιάνη (Galiani) τοῦ φίλου τῶν ίμετέρων ἐγκυκλοπαιδιστῶν, "Ἄγγλους ὡς τὸν Χάμιλτον (Hamilton) καὶ τὸν Τσέστερφιλδ (Chesterfield), Γερμανούς ἴδια ὡς τὸν Λεϊβνίτιον (Leibniz) καὶ τὸν μέγαν Φρειδερίκον (le Grand Frédéric). . . Ταῦτα εἰσὶ τὰ τοσοῦτον ποικίλην τὴν γαλλικὴν φιλολογίαν καταστήσαντα, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ταυτοχρόνως καὶ ἑκεῖνα, ἥτινα δυσχερῆ καθιστᾶσι τὸν διὰ βραχέων καρκτηρισμὸν αὐτῆς.

B'.

"Ἄν δημως ἔλεγέ τις ὅτι οὐ μετέρα φιλολογία, πρὸν οὐ πάρεξ ἀλλο τι καὶ πρὶν οὐ καθορισθῇ διὰ πλεονεκτημάτων τάξεως καὶ σαφνείας, λογικῆς καὶ ἀκριβείας, κομψότητος καὶ εὐπρεπείας, πλεονεκτημάτων, οὐ ἀπαριθμητικές τῶν ὄποιων ἀπέβιτος σχεδὸν κοινοτάτην, εἴναι οὐσιώδες φιλολογία πρὸ οὐσία τὴν εὔκοινων σιαν (sociable) οὐ κοινωνικόν (sociable), τοῦτο δὲν θ' ἀποτελεῖται τὸν φιλοσοφίαν διοικήσον τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἂν μὴ ἀπατώμεθα δὲν θὺν ὑπολείποται καὶ αὐτῆς. Πεζογράφοι καὶ ποιταὶ ἔτι — ἀπὸ τοῦ Creslien de Troyes, ὡς ἀρτι εἰπομένη, μέχρι τοῦ συγγραφέως τῶν Ταπεινῶν (Humbles) οὐ τῶν Οἰκειοτάτων (Inlimités), κ. Φραγκισκού Κοππέ (François Coppée), ἀπὸ τοῦ Φροσοαδάρ (Froissart) οὐ Κομμύν (Commynes) μέχρι τοῦ συγγραφέως τοῦ Πνεύματος τῶν νόμων (Esprit des lois) καὶ τοῦ τῆς Περὶ οὐδὲν πραγματειας (Essai sur les mœurs) — οὐδεὶς σχεδὸν ἐν Γαλλίᾳ ἔγραψε χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑπόδει τὴν κοινωνίαν, ἀτε μιδέποτε διαχωρίζων τὴν ἐκφρασιν τῆς ιδέας αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ δημοσίου, πρὸς δὲ πετείνετο καὶ κατὰ συνέπειαν μιδέποτε διακρίνων τὴν τέχνην τοῦ γράφειν ἀπὸ τῆς τέχνης τοῦ καταπείθειν. « Αὐτοὶ οὗτοι οἱ ποιταὶ τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγέ γέ που ὁ Μποσούε (Bossuet), οἵτινες εὐρίσκονται ἐν χερσὶν ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ ἐδίδασκον αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν Ἀλεξανδρόν ἢ ἐτερόν. » Ο διασημότερος τῶν κατακτητῶν ἐθεώρει τὸν "Ουγρὸν ὡς διδασκαλὸν, διδάσκοντα αὐτὸν τὸ καλῶς ἀρχεῖν. » Ο μέγας οὗτος ποιτης ἐξ Ἰδου ἐδίδασκε τὴν πληνήρη ὑπακοήν καὶ τὸ εἶναι καὶ καὶ δὲν πολὶ την. Αὐτός τε καὶ τοσοῦτοι ἄλλοι ποιταὶ, ὃν τὰ ἔργα τοσοῦτον σοβαρὰ ὅσον καὶ τερπνὰ τυγχάνουσιν, ἐξ υμνοῦ σι τὰς ὡφελίμους μόνον εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον τέχνας, ἐπιδικουσι τὸ δημόσιον μόνον καὶ δὲν πατρίδα, τὴν πατρίδα, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν θαυμασίαν ἐκείνην λεπτότητα (civilité) ἢν οὐρμονεῖν ἀνθρώπινον βίον. » Δὲν θὰ ἐπιτραπῇ ήτον ἀρά γε νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Μποσούε, οὕτω πως χαρακτηρίζων τὸν οὐσιώδην χαρακτῆρα τῆς Ἐλληνικῆς φιλολογίας — θεωρούμενης ὑπὸ τὴν σοβαροτέραν πως ἐποψίν αὐτῆς, χωρὶς δὲ νὰ ληφθῶσιν ἐπαρκῶς ὑπὸ ὅψει αἱ τοῦ Ἀριστοφάνους κωμῳδίαι καὶ τὰ τῆς 'Ανθολογίας ἐπιγράμματα — ὁ Μποσούε, λέγομεν, ἀδυνατισθήτως δὲν ἔχαρακτηρίζει ταύτοχρόνως τὸ ἴδιον φιλολογικὸν αὐτοῦ ιδανικόν; Ἐν πάσῃ δημως περιπτώσει ἐκεῖνο τὸ ὄποιον ἀναφέρει αὐτόθι περὶ Αἰθαλούν η Σοφοκλέους δὲν εἶναι ήττον ἀληθές, προκειμένου περὶ τοῦ Κορηνοῦ η τοῦ

Βολταΐσου — τοῦ Βολταΐσου, ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὄποιον δυνάμειθα καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὄποιον πρέπει νὰ εἰπωμεν ὅτι διὰ τῆς ἐνασχόλησεως ταύτης τοῦ « ἐξυμνεῖν τὰς ὀφελίμους εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον τέχνας » ἐθύμητο τὸ θέατρον· διὸ δὲ ποιητικά νὰ ἀμφιβάλλωμεν, ὅτι οὐ ἐνασχόληστις αὐτὴν πάρεξεν η ψυχὴ τῆς ιμετέρας φιλολογίας θὰ ποιουν ὅμως, ἵνα πειθῶμεν περὶ τούτου, δ' ἀριθμὸς καὶ η ποικιλία τῶν γεγονότων, ἥτινα ὡς κατωτέρω φηθῆσται, ἐρμηνεύει αὐτὴ ἐν τῷ ιστορίᾳ τῆς ἐθνικῆς ήμῶν φιλολογίας.

Οὕτω συμβαίνει ὡστε πάντα ποιητικά ποιητικά, ὃν ἀνωτέρω ἐποιητάμεθα μνείαν, ὡς τάξις καὶ σαφνεία, λογική καὶ ἀκριβεία, αὐστηρότης περὶ τῶν σύνθεσιν καὶ λεπτότης περὶ τὸ ὑφος, πάντα. λέγομεν, συνδέονται μετ' αὐτῆς οὐ μᾶλλον ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτῆς ὡς τοσαῦτα ἀποτελέσματα ἐκ μιᾶς καὶ μόνης αλτίας. « Άν πᾶν ὅτι εἶναι ἀσαφές δὲν εἶναι γαλλικόν, τὸν λόγον τούτου δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἐν τῷ ἀρχικῷ χαρακτῆρι τῆς γλώσσης οὐ ἐν οἰαδηπότε λανθανούσῃ ἀρετῇ. Τὸ ιμετέρον λεξιλόγιον καὶ οὐ μετέρα σύνταξις, ἀναλυτόμενα ὡς πρὸς τὰ οὐσιώδην αὐτῶν στοιχεῖα καὶ καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα, οὐδὲν ἔχουσι τὸ προκαλοῦν μεγάλην διαθρογάν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ λεξιολογίου οὐ τῆς συντάξεως τῆς ισπανικῆς καὶ τῆς ιταλικῆς. » Η αὐτὴ παρ' ἀμφιτέροις ἐπικρατεῖ ἀρχὴν καὶ ὑπὸ πολλάς ἐπόψεις οὐ αὐτὴν ἀναπτυξίς. « Άλλ' ἐνῷ ἐν Ισπανίᾳ οὐ ἐν Ιταλίᾳ οἱ συγγραφεῖς καὶ ιδίᾳ οἱ ποιταὶ, καταγνωμένοι εἰς τὸ νὰ καταδηλώσωσι τὴν γλώσσαν θελκτικωτέραν καὶ ἀπαλωτέραν, ἡχητοτέραν καὶ ὡραιοτέραν δὲν ὑπεκρίουν ἔτι καὶ πρὸ τῶν ἐναντίων ἔτι ἄκρων τῆς ἀπομιμήσεως τοῦ Γογγόρα (Gongora, gongorisme) καὶ τοῦ Μαρίνη (Marini, marinisme), πάσῃ μάλιστα τῷ δυνάμει εἰς ταῦτα κατατείνοντες, ἐν Γαλλίᾳ τούτων τοῖς οἰ ποιταὶ τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγέ γέ που ὁ Μποσούε (Bossuet), οἵτινες εὐρίσκονται ἐν χερσὶν ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ ἐδίδασκον αὐτὸν μᾶλλον ἢ τὸν Ἀλεξανδρόν ἢ τὸν Ἀριστοφάνειον. » Ταῦτα καταδηλώσωσι μετάφραστες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Χάρις εἰς τὴν εὐχέρειαν, μεθ' οὓς πᾶσαι σχεδὸν αἱ ἄλλαι γλώσσαι συναρμόζονται πρὸς τὴν λατινικήν η Ἑλληνικήν, πιστῶς ἀποδίδουσι τὸ πρωτότυπον μέλον καὶ αὐτῶν τῶν σκοτεινῶν σημειῶν, οὐ δὲ μετάφραστις εὐδοῦσαι μέχρι τέλους, καίπερ ἀποκλανθίσα μετὰ τοῦ πρωτοτύπου απ' ἀρχῆς. Τούγαντιον η γαλλικὴ μετάφραστις ἀποτελεῖ πάντοτε ἐρμηνείαν την. Καλλιτέρα ἐκφραστικής τούτου δὲν ποιητικότερον νὰ ὑπάρξῃ, διὸ ἐν τι μόνον δὲ ἐλέγχω τούτον ἐνταῦθα, ὅτι δολ. ζητεῖ ἐν τῷ χαρακτῆρι τῆς ιμετέρας γλώσσης αἰτίον, διέρει μοι φαίνεται ὅτι περὶ ιανθίναται πρὸ πάντων ἐν τῷ ιδέᾳ, ποιητικοὶ συγγραφεῖς ἐσχημάτισαν περὶ τῆς τέχνης αὐτῶν. » Αν οἱ ήμέτεροι συγγραφεῖς τοῦ ΙΙ' αἰώνος ἀπόλληλαξαν τὴν γαλλικὴν φρασεολογίαν ἐκ τῶν σο-

Φῶν ἐλληνικῶν ἡ λατινικῶν γλωσσικῶν συνηθειῶν, τῶν περιορίζουσαν αὐτὴν ἔτι, ἔπραξαν τοῦτο ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἀναγνώστην καὶ ὡς ὁ Μπουσὲ ἐλεγεν ἐκ «λεπτότητος», — ἵνα καταστῶσι δηλ., τοῖς πᾶσι προσιτοῖς, οὐχὶ δὲ μόνον εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ξένους. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν ἐπόμενον αἰδὼν ἀνὴρ μᾶλλον ρέουσα ζωηροτέρᾳ καὶ σαφεστέρᾳ φράσις τοῦ Βολταΐου ἀντικατέστησεν ἐν γένει τὴν εὐγενέστεραν, πλουσιωτέραν καὶ δραγανικωτέραν φράσιν τοῦ Πασκάλ (Pascal) καὶ τοῦ Μποσούε τοῦτο ἐγένετο ἐκ «λεπτότητος» πάντοτε, διότι σκοπὸς τούτου εἶναι ἡ ἐπιτυχία νέων στρωμάτων ἀναγνωστῶν, ήττον ἀνεπτυγμένων καὶ η διαφωτίσις αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ εὐχερῶς ἀποδείκνυται. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐπίσης τρόπον ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἐποχῆς, ἀνὴρ μᾶλλον ρωμαντικοὶ διεξεδίκησαν τὸ δικαιώματος τοῦ χρησιμοποιῆσαι ἐν τε τῷ πεζῷ λόγῳ καὶ τῇ ποιήσει λεξιλόγιον ἥττον «λεπτόν», ἥττον «ἐκλεκτόν» τὸν χαρακτῆρα, καὶ κατὰ συνέπειαν δημοτικῶτερον τοῦ τῶν κλαδικῶν, ποῦ εὑρηται τὸ αἴτιον τούτου εἰμὶ ἐν τῇ «λεπτότητι», ἢν ἐφάνησαν ἔστιν ὅτε παραβιάζοντες σερδες μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστῶσιν ἐν τῷ μέρει καταληπτοὶ ἐκ μέρους δημοσίου ἥττον «ἐκλεκτοῦ» καὶ ἥττον «εὐγενοῦς», κατὰ συνέπειαν δὲ πολυαριθμότερου νὰ τὸ δημόσιον τοῦ Βολταΐου καὶ τοῦ Πασκάλ;

Οἱ πρῶτας καὶ κύριος σκοπὸς τῶν μεγάλων ἡμῶν συγγραφέων ὑπῆρξε λοιπὸν ἀείποτε νὰ ἐπιτύχωσιν ἀναγνωστῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὄποιον προούκλεσεν ἡ παρεσκεύασθαι μόνον τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα τῆς γαλλικῆς φιλολογίας δὲν εἶναι ποδὸς ὁ παγκόσμιος χαρακτῆρας τῆς γαλλικῆς γλωσσῆς. Ἀλλὰ τούναντίον ὁ παγκόσμιος χαρακτῆρας τῆς γαλλικῆς φιλολογίας εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἐδημιούγησε τὸν παγκόσμιον χαρακτῆρα τῆς γαλλικῆς γλωσσῆς. «Η πεπολιτισμένη Εὐρώπη δὲν ἀνέγνω ποσῶς τὸν Ραμπελαί (Rapelaï) καὶ τὸν Μονταίν (Montaigne) τὸν Βολταΐον (Voltaire) η τὸν Ρουσσώ (Rousseau), διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐσαν Γάλλοι, ἀλλ' ἐμελέτης μᾶλλον τῶν γαλλικῶν, ὥστε νὰ δύναται ν' ἀναγνωσθεῖ τὰς Πραγματείας (Essais) τοῦ Montaigne καὶ τὸ Κοινωνικὸν σύμβολον (Contrat social) τοῦ Rousseau. Η συνέπεια εἶναι ἀρκετὰ φανερά. Ἀν ἡ γαλλικὴ γλώσσα ἀπέθη σαφεστέρα καὶ λογικωτέρα, ἀκριβεστέρα καὶ λεπτοτέρα ἀλληλική τινὸς δὲν ἡτο ὅμως τοιαύτη κατ' ἀρχήν, οὐδὲ ἐκέκτητο καθ' ἐαυτὴν ἐσωτερικόν τι αἴτιον, δῆτε νὰ καταστῇ τοιαύτη. Ολόκληρος οὐ τιμὴ τῆς τοιαύτης αὐτῆς διαρρευμάτισθεως ἀνήκει εἰς τοὺς μεγάλους ἡμῶν συγγραφεῖς. Οὗτοι εἰσὶν οἱ τοιαύτην αὐτὴν καταστήσαντες· ἀν δὲ τοιαύτην ταύτην κατέστησαν, τοῦτο ἐγένετο πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ καταστήσωσιν αὐτὴν ἀρμοδιωτέραν εἰς τὸ πρόσωπον, ὅπερ θὰ διεδραμάτισῃν νὰ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἐνέργειαν, ἢν πάντες οὐ σχεδὸν πάντες εἶχον ὀρίσει ἀείποτε εἰς τὴν φιλολογίαν.

Ἐντεῦθεν ἐγμνεύεται ἐπίσης νὰ ὑπεροχὴ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας ἐν τοῖς οὐθεσίν ἐκείνοις, ἀτίνα ηδυνάμεθα νὰ καλέσωμεν κοινά: «Ἐννοῶ ἐκεῖνα, ἀτίνα ὑψίστανται τῇ συνεργείᾳ μόνον τοῦ δημοσίου καὶ ὡς θὰ ἐλεγέ τις τῇ εὔνοιᾳ τῆς συνεργείας αὐτοῦ. Ἀδυνατον νὰ ὑπάρξῃ ἐντῷ ἀνευ ἀκροατηρίου, θέατρον ἀνευ θεατῶν, ἀλληλογραφία, χωρὶς νὰ ὑπάρχωσι δύο

τοῦλάχιστον ἀνταποκρινόμενα πρόσωπα· ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν οὐθικολόγοι χωρὶς νὰ ὑπάρχωσι αἰθουσαὶ συναναστροφῆς. Λάθωμεν οὐδὲν ὑπ' ὅψει τὴν τοῦ ἄμβωνος εὐγλωττίαν. Άν ἐν οὐδεμιᾷ ἵσως γλώσσῃ ἀνεφάνη ποτὲ ιεροκήρυξ εὐγλωττότερο του Μποσούε καὶ σταθερότερος τοῦ Μπουρδαλοῦ (Bourdaloue), τοῦτο συνέβη διότι ἀνεξαρτήτως τῶν προσωπικῶν αὐτῶν πλεονεκτημάτων οὐδεὶς κατενόησεν νὰ ἀνέπτυξε κάλλιον αὐτῶν ἐν ταῖς Διδαχαῖς (Sermons) αὐτῶν τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀρετὴν τοῦχριστιανισμοῦ. Ἐν ἑτέρᾳ ὅλως σειρῇ ἴδεων τὸν Ρακίνα (Racine) μόνον εἰς τὸν Ρενγάρ (Regnard) ἐκ τῶν δραματουργῶν ἡμῶν καθορδμεν νὰ μὴ ἐπιδιώνωται εἰς τὴν διόρθωσιν η ποδαγέτησιν τῶν ηθῶν, ἐνδη τουναντίον πάντες οἱ λοιποὶ τοῦτο κυρίως ἀπεσκόπησαν, Κορνύλιος τε καὶ Μολιέρος, Εολταΐος καὶ Δετούς (Destouches) Μαριβώ καὶ Μπωμαγδέ, Διδερό καὶ Μερσέ, Δουμᾶς καὶ Ούγκω, ὁ συγγραφεὺς τῶν Πτωχῶν Λεαινῶν (Lionnes pauvres) καὶ ὁ τοῦ Demimonde. Παρατηρήσατε πρὸς τούτοις τὰ ἀριστουργήματα τοῦ γαλλικοῦ μυθιστορήματος ἀπὸ τῆς Ἀστραΐας τοῦ Όνορέ Δουργῆ (Honoré d'Urfé), ἵνα μὴ ἀνέλθωμεν ἀνώτερον, μέχρι τοῦ Germinal τοῦ κ. Ζολᾶ, ἵνα μὴ κατέλθωμεν χθαμαλώτερον. Ἐν αὐτοῖς δὲν ἀναλύονται ποσῶς αἱ «ψυχικαὶ καταστάσεις», ὡς ἐν τῷ μυθιστορήματι τοῦ Ρίχαρδον η ἐν τῷ τοῦ Γεωργίου Ἐλιοτ, ἀλλὰ διαζωγαφοῦνται τὰ «ηθοὶ» τῆς κοινωνίας τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἀνάγονται. Τὰ καλὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα, ἔξαιρεσι τοῦ Αδόλφου η τοῦ Ρενέ. (Abolphe. René), ἀτίνα δὲν εἶναι ὅλως μυθιστορήματα, εἰσὶ πάντα κοινωνικαὶ εἰκόνες. Τί δὲ νὰ εἴπω ιδίᾳ καὶ περὶ τῶν μεγάλων ἡμῶν ἐπιστολογράφων: τῆς κ. Σεβινγέ (Mme de Sévigné), τῆς κ. Μαίντενων (Mme de Maintenon), τῆς κ. Δεφώ (Mme Du Deffaud), καὶ τοῦ Βολταΐου; «Οποία ἐνασχόλησις περὶ τοῦ «κόσμου» καὶ κατὰ συνέπειαν περὶ τῶν «ἄλλων»! Όποια φροντίζει τέλεψιν, νὰ διδάξωσι η νὰ εὐαρεστήσωσι! Τοῦτο δὲ μέχρι τοσούτου χωρεῖ ὅστε Αδληλογράφια πραγματικῶς ιδιωτική, οὐαὶ η τῆς δεσποινίδος Λεπινάς (Mlle de Lespinasse). ὅπου η γράφουσα σκέπτεται περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ ιδίου μόνον πάθους, ἐκπλήσσει ημᾶς καὶ ἐμποιεῖ κρότον ἐν τῇ ιστορίᾳ τῆς ἐπιστολικῆς ὑμῶν φιλολογίας. «Ἄνευ δὲ τῆς κοινωνίας ἀνευ τῆς περιεργείας, ην οἱ κοινωνία διηγεῖται πάντοτε παρ' αὐτοῖς, ἀνευ τῆς ψηλαφητῆς ηδονῆς, ην ἀείποτε ηθάνθιθσαν ἐν τῇ σημειώσει καὶ τῶν ἐλαχίστων αὐτῆς ἐθίμων, ἐν τίνι σημειώθη εὐθίσκοντο οἱ ημέτεροι «ηθικολόγοι», Λαρρούφουκ (La Ruchefoucaul) Λαβρούγερ (LaBruyére), Βωβενάρογκ (Vauvenargues) καὶ Δουκλώ (Duclos) Σαμφόρ (Chamfort) καὶ Ριβαρόλ (Ribarol) Στενδάλ (Stendhal) καὶ Ζουμπέρ (Zoubert); «Ἄν ποτε συγγραφεῖς ηδοναντο νὰ εἴπωσιν ὅτι διὰ τοῦ ἔργου αὐτῶν «ἀπέδιδον εἰς τὸ δημόσιον πᾶν διατάξιν» διατάξιν εἶχε δανείσει αὐτοῖς», οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι θὰ οὐσαν πάντως οὐτοι· τούτου δὲ ἐνεκά οὐδέχουσιν ἐκείνοις, οἵτινες, παρὰ ταῖς ἄλλαις φιλολογίαις μάτην ἐπειράθησαν νὰ ἀνταγωνισθῶσι πρὸς αὐτούς. Συγκρίνατε πρὸς αὐτοὺς μᾶλλον τὸν Αδδισόν η τὸν Σάφτσμπεργου.

Γ. Κ. Α.

(Ἐπειτα τὸ τέλος).